

Oss selv og vårt forhold til arbeidet

Taler

Gunnar Jahn

Sted

Oslo

Omstendigheter

Bordtale holdt ved statistikermøte

1 Møtet er over. Vi har diskutert statistikkens oppgaver og betydning, og mangt og mye har vært sagt, så det står lite igjen for den som skal tale i en festlig stundd. Og derfor skal jeg ikke komme med nye ord om faget og betydningen av det.

5 Jeg velger en mer beskjeden, men også en vanskeligere oppgave: oss selv og vårt forhold til arbeidet.

Ikke sant, alle mine venner, i vårt arbeid står vi overfor massen, det er den som er gjenstand for arbeidet. Det er den vi vil lære å kjenne gjennom det synsapparat
10 som statistikken er. Men for oss som arbeider med samfunnsstatistikken, er massen noe mer, fordi den består av mennesker eller reaksjoner av menneskenes handlinger. Det er noe som lever bak tallene. Og for å kunne gjøre vårt arbeid godt, så må vi på en måte kjenne det liv som ligger bak tallene før vi vinner den kunnskap som synsapparatet gir. Vi må kjenne det før vi nytter synsapparatet,
15 og vi må kjenne det når synsapparatet skal gi oss nye bilder av det som lever. Ellers blir det så lett - for å tale med Ibsen i Ballongbrevet, et dikt som er vel verd å lese i dag - bare «tall i rekker og i ruter», selv om vi kan si: «hvor uklanderlig er tegningen, og hvor sikker er beregningen». Det jeg mener må til, det er fra en side sett det som så ofte har vært kalt fagkunnskapen ved siden av teknikerens
20 dyktighet.

La meg ta et eksempel fra boligstatistikken. Tell f. eks. boligene på landsbygda opp, og du får tallet på hus, du får tallet på rom, du kombinerer og får alle mulige forholdstall. Men for å kunne tolke tallene slik at de gir virkeligheten, må
25 du vite hvordan husene er, hvordan rommene er. Du må vite hvordan husmannsstua er med den store stua og den lille kova, helst skal du se for deg den lille grå tømmerstua, låg og lita med torvtak, der den ligger opp i lia mot

skogbrynet, du må vite hvordan den hvitkalkede danske bondegården er med
30 det høye halmtaket eller den lille rødmalte to- eller tre- romsstua som både
svenskene og vi har. Og helst skal du ha sett menneskene som lever der i deres
daglige virke. Det er dette kjennskapet som er så uunnværlig for den som
arbeider med samfunnsstatistikken og som vil være med å kartlegge land og folk.

35 Jeg sa vi må kjenne, men vi må også se, vi må se disse tingene for vårt indre øye,
og det fører meg over til en ting som ikke er kunnskap, men noe inne i oss selv,
og det er fantasien. For andre høres det kanskje underlig ut å nevne fantasien
sammen med tallene, og dog er det så at den som ikke har en skapende fantasi,
40 han kan ikke, hvor dyktig tekniker han enn er, hvor mye han enn vet, nå helt
fram. Fantasien må være med fra det øyeblikk planleggingen begynner, gjennom
utformningen av skjemaer og kombinasjonene i tabellene og under selve
analysen. Uten den bærer det ikke fram. Se på Eilert Sundt. Kunne han ha sett
folkebølgen stige og falle gjennom Norges historie uten fantasi. Kunne han gitt
45 oss det herlige kapitel om «Riften om Brødet» med utsyn over den kamp for
tilværet på sjø, på land, i skog og i by som folkebølgen i 1840-årene skjerpet?
Neppe. For å nå fram må fantasien til.

Men så kommer det store men. For når fantasien er der og har reist bildet, gitt
50 oss synet, så kommer det én og griper oss i armen og sier: er det nå også slik? Det
er den strenge herre inne i oss som sier at fantasien er rik, den gir mye, men den
fører oss lett ut på viddene. For ingen av de bilder den ruller opp for oss, har lov
til å bli stående hvis vi ikke gjennom møysommelig slit gjennom tallene kan vise
at så er det. Det er så herlig å drømme, og det er sant: «Ingen kjenner livets spill
55 som ei av drømmene vil legge til». Men vi kan ikke stole på drømmen. Vi må
søke å nå til det som er gjennom det synsapparat som tallene gir. Dette med
drømmen og virkeligheten det er de største opplevelser og de største skuffelser vi
har i arbeidet. Hvem har ikke sett tingene i sin fantasi, hvem har ikke sagt til seg
selv med Hamsun: «Jeg ligger og skriver mot himmelen og henover stjernenes
60 hær med min sko», og hvem har ikke opplevd: «Jeg rykker min sko tilbake som
skrev over himmelen og stjernenes hær»? Ikke sant - det var da så sannsynlig at
det var slik det hang sammen, men så når tallene prøves på teorien, så faller det
hele i grus. Det har vi opplevd alle. Og det er på dette punkt i arbeidet at vi mest
trenger å være ærlige mot oss selv. Der er det det uavviselige strenge krav står til
65 oss: hvor mye det går imot det vi trodde, hvor mye det går imot også det vi føler,
det er bare én ting det gjelder, og det er så vidt det står i menneskelig makt å nå

erkjennelsen av sannheten. Mang en gang når vi ikke dit, mang en gang gir ikke tallene noe svar. Vi vet det, og vi skal være ærlige og si det, og vi skal være

70 beskjedne. Men så hender det at vi også får den erkjennelsesglede som er det største en forsker har i sitt arbeid, den erkjennelsesglede å ha nådd et resultat som står, stort eller lite. For vi er på sett og vis alle forskere, hvis mål det er å nå denne erkjennelse.

75 Fantasien og ærligheten. Men det var også noe annet. Jeg sa at det bak tallene sto mennesker. En gang for mange år siden skrev jeg en bok om byggeskikker på den norske landsbygd. Da var det en god venn som sa til meg: «Undres på om du noen gang tenker på og føler med de menneskene som bor i de husene.» Det er ord som ofte kommer til meg. Og her er jeg inne på noe som er en rent

80 personlig sak for hver av oss, som ikke er særeget for statistikeren, men jeg tar det med fordi det også er en av de livgivende faktorer i arbeidet. Dere kan uttrykke det så: det er det som vi ikke bærer på leppene, men som brenner inne i oss. Vi gjemmer det ofte, men det er den hellige ild som likevel lever. Det er varmen i oss. Fantasien, ærligheten og så den hellige ild. Har vi det, da seiler båten fram

85 selv i tung sjø.

Jeg ser meg om i dag, og jeg ser en ting: det er mange unge ved dette bordet. Det må jo være så, for jeg selv er en av de eldste aktive statistikere her, og jeg føler meg iallfall ikke som en olding. Men årene gir meg en rett til å vende meg til de

90 unge, til fremtiden. Det er dere som skal føre verket videre, inspirert av fantasien, ledet av ærligheten i arbeidet og varmet av den hellige ild. Det var en ting jeg ville ønske dere fremfor alt: at dere ikke måtte oppleve den dag da dere sier til dere selv: dette er meg likegyldig. For den dag det skjer om ens arbeid, da kan en bruke de ord Vinje bruker om det dypest personlige menneskelige i oss:

95 «Og liver nokon som ikkje liv av kjærleik saug, då gjeng han atter og sviv og driv som bleike draug. For då er det ute med språke gut og mannens verd, for då er livet alt brunni ut, det oske er.»

Så var det en ting til. Det er vargtid, og det er mørke skyer, og ingen vet om vi i

100 morgen glir utfor stupet. Det er ikke rart om mange fortviler. Men i en slik tid, så er det en ting som står for meg: det at vår tid det er dog bare en liten episode, og det er ennå fremtid. Og det vi gjør, det er ikke bare for oss selv, mens vi lever, det er også for de kommende slekter. Jeg ville ønske dere selv i en slik tid som denne, kunne leve - og også om det er nødvendig - dø under Henrik Wergelands

105 ord i «Følg Kaldet» i Jødinnen: «Ung må verden ennu være. Slekstens sagas

lange lære ennå kun dens vuggesange og dens barndoms eventyr.»

Kilde

110 Gunnar Jahn: Litt av hvert. Artikler, foredrag og taler. Gyldendal Norsk Forlag, Oslo 1949, s. 238-241.

Emner

Bordtale, Norsk historie, Samfunnsliv, Statistikk, Økonomi

URI

115 <https://www.virksommeord.no/tale/oss-selv-og-vart-forhold-til-arbeidet>

120

125

130

135

140